

Hadtörténelem előadása a katonai intézetekben

(Az Orosz Katonai Szemle 1946 augusztusi (16.) számában Polák F. ezredes cikke.)

A cikk a tisztképzés egyik legfontosabb követelményének, a saját katonamultba való belemélyedésnek, a saját katonamult nagyságának és szépségének felismerése és hirdetése. Cikkíró szerint a győztesen befejezett honvédelmi háború erősen felfokozta az orosz nép nemzeti öntudatát és így szükség van az orosz nép fegyveres harcainak és nemzeti hadművészete fejlődésének minél behatóbb oktatására, hogy a hadtörténelmi órákon a hallgatók az orosz hadművészet teljes és összefüggő ismeretére tegyenek szert.

Ezzel kapcsolatban talán nem lesz érdektelen arra rámutatni, hogy nálunk magyaroknál már az 1931—32. évi tanterv lehetővé tette a Ludovika Akadémián az állandó hadsereg felállítására koráig az ezeréves magyar hadi szervezet és hadvezetési művészet heti 3 órában való tanítását. Sajnos azonban, hogy csak a III. évfolyamban egy fél-éven át és csak a reform első évében, mert már a következő év tanterv-módosítása kapcsán az előbb említett magyar hadtörténelmi anyag már csak összesen 8 órában került előadásra, ami tehát a korábbi heti 3 óraszámot alapul véve, most már csak 2—3 heti tanulmányi időnek felelt meg.

Hogy Ausztriával való közösségünk ideje alatt a monarchia egységét féltők előtt nem volt kívánatos a magyar Ludovika Akadémián a hadtörténelem intenzív tanítása, az ha fájdalmas volt is, de Ausztriával való függőségünk állapotában még elkerülhetetlen beavatkozásnak látszott. Arra azonban már alig lehet mentséget találni, vajjon az önálló független Magyarország 1919 óta Ludovikáról kikerült fiatal magyar tisztjei az 1000 éves magyar hadművészet fejlődését miért nem ismerhették meg alaposabban. Meggyőződésem, hogy ha olyan fiatal tiszt generációt nevelhettünk volna fel, amely ismerte volna azoknak az őseinek haditetteit, akik a X. században Európa csataterain megfordulva közel fél évszázadon keresztül adófizetőjükké tették a német és itáliai királyokat, akik I. Endre király és Béla herceg vezérlete alatt 1051-ben kiverték az országból az akkori fővárosig, Székesfehérvárig előnyomult III. Henrik német császár seregét, akik a négyszáz éves osztrák elnyomás során Bocskai, Bethlen, Rákóczi, Kossuth harcaiban életüket és vérüket áldozták a magyar szabadságért és függetlenségért — soha nem állott volna tisztikarunk oly nagy mértékben a náciizmus szolgálatába. A „mesének“ minősített magyar katonamúlt tanításának elgáncsolói örök lelkiismeretfurdalást érezhetnek annak a tragédiának felidézésében, amely ezt a nemzetet az ősi ellenség, a németek oldalán vivott harcban a II. világháború és következményei során érte.

Pedig hogy minden nép katonamultjában vannak olyan fényes

haditettek vagy mintaszerűen vezetett hadműveletek, amelyekből — évszázadok távlatában is — a vezetés okulást meríthet, tanulságokat leshűrhet, azt cikkíró érdekes példával világítja meg. Az egyik katonai intézet előadó tanárát azért rójja meg, mert amikor előadása során a Jégmezői ütközetet (ez volt az az ütközet, melyben 1242-ben Alexander Nevszkij a befagyott Csúd-tó jegén megverte a német lovagrend hadseregének egyik részét) magyarázta, nem utalt arra, hogy az az orosz hadvezér volt az első, aki ebben a jéghátán lefolyt mérkőzésben a gyalogság és lovasság közti együttműködésre klasszikus példával szolgált. Cikkíró nem rejti véka alá véleményét, s nyíltan kihangsúlyozza, hogy ebben az esetben a hallgatók hadtörténelmi ismereteinek fogyatékosága nemcsak a tanár szaktudásának hiányában keresendő, hanem az intézet vezetőjében is, aki sem a tantárgy anyagának helyes megállapításába, sem a tantárgy tanításának ellenőrzésébe nem folyt be kellő eréllyel.

Eszembe jut, hogy — csak egyetlen példát ragadjak ki a magyar hadtörténelemből — mi magyarok az előbb említett Jégmezői ütközet után, alig 3 évtized múlva, az 1276-ban Morvamezőn lefolyt csatában, ahol Ottokár cseh király lovagi seregét semmisítettük meg s a közép-európai cseh imperium kialakulását akadályoztuk meg, a kún könnyű lovasság alkalmazásával a könnyű nyilas és nehéz páncélos lovasság nagyszerű együttműködésére, a kétféle, különböző felszereléssel és taktikával küzdő lovassági fegyvernem csatadöntő alkalmazására nyújtottunk példát, nem is beszélve arról, hogy a lépcsőszerű csatarendi elosztásnak (balszárny előbbre állt mint a jobbszárny), a meglepetés-szerű oldaltámadás döntő alkalmazásának, a tartalék helyes időben történt bevetésének is iskolapéldájával szolgált a csata megtervezése.

Cikkíró helyesnek mondja azt a több előadó tanár részéről megnyilvánult óhaját is, hogy ha minimális mértékben is, taníttassanak az ókori rabszolgatartó társadalom háborúi is, kerüljenek méltatásra e korok híres hadvezérei (p. o. Epaminondas, Hannibal, Julius Caesar, Spartacus), hogy a hallgatók lássák, mennyire megtartották jelentőségüket napjainkig a hadászat és harcászat ókorban felfedezett vagy alkalmazott legfontosabb szabályai. Ebben a vonatkozásban megemlítjük, hogy nálunk az ókor hadművészetének ismertetése már a magyar hadtörténelem tantárgyként való bevezetése előtt az oktatás egyik elég jelentős anyagát képezte.

Nagyon fontosnak tartja cikkíró a helyesen elkészített tankönyv kérdésének megoldását is. Szerinte a hadiakadémiák részére rendszerített Razin E. „A hadművészet fejlődésének története“ c. tankönyv csak tanárok számára alkalmas segédlet, a hallgatók részére azonban nem, mert a nagymennyiségű vázlat s a túltengő, sokszor a tárgyhöz nem is tartozó irodalmi felsorolás révén igen bonyolult, nehezen kezelhető. Olyan állandó jellegű hadtörténelmi tankönyvet sürget, melyhez a tantárgy előadásának élénkebbé tételére és az elsajátítás megkönnyítésére külön album lenne mellékelve, hasonlóan azokhoz, melyeket a Szovjetunió és a bolsevik-kommunista párt történetét tárgyaló műhöz adtak ki mellékletként.

A tankönyv kérdése annak idején nálunk is nagy gondot okozott. Az 1931—32. tanév folyamán újonnan rendszeresített magyar hadtörténelem tanítására a Ludovika Akadémiának nem állott semmiféle tankönyv vagy tansegédlet rendelkezésre; a nehézségeket úgy hidaltuk át, hogy az általam előadott anyagot, a hozzá való vázlatokkal a hallgatók számának megfelelő számban az Intézet parancsnoksága sokszorosította. A következő tanévre már megjelent nyomtatásban „A magyarok hadművészete” című tansegédletem s ezzel az oktatás és tananyag egyöntetűsége átmeneti időre biztosítva volt. Nemsokára az a kívánság nyilvánult meg, hogy olyan hadtörténelmi mű készüljön, mely ne csupán a magyar, hanem más népek és korok hadművészetét is magában foglalja. Ebből a célból készült a Nádai-féle „Hadtörténelem”, melyben a magyar hadművészet fejlődése is összeállításomban helyet foglal. A munka óriási anyagot ölel fel, szakszerűen tárgyalja és a történelmi fejlődés sorrendjében részletesen ismerteti az egyes korok és népek hadművészetét, de megítélésem szerint inkább tanárok, mint hallgatók számára való tansegédlet.

Célszerű lenne, ha új alapokra helyezett tisztképzésünk során már most gondolnánk arra, hogy a hadtörténelem tanításához megfelelő tansegédletet biztosítsunk.

A szovjet tisztképző intézetek eredményes hadtörténelem-tanításának még egy súlyos akadályára mutat rá cikkíró. Szerinte a tanárok egy része nem rendelkezik az anyag előadásához szükséges ismeretekkel, másik részének pedig nincs meg az előadáshoz való módszeres képessége. Nem áll a tanárok számára megfelelő szakbibliográfia rendelkezésre, hiányzik a módszeres tanácsadás s a tanárok legtöbbször csak felolvassák az óra anyagát. Szükségesnek tartaná, hogy a hadtörténelem előadó-tanárai részére különleges módszeres kiképzésük érdekében évenként egyszer szabályos kiképzési módszeres értekezlet tartatnék (ilyen volt legutoljára 1944-ben a Frunseről elnevezett hadi-akadémián), és az értekezlet főtárgya a Honvédelmi háború története lenne. Azt is kívánatosnak tartaná, ha a felsőbb katonai intézetek egyikénél oktató központ állíttatnék fel, melynek feladata a hadtörténelmet előadó tanárok részére szükséges állandó módszeres tanácsadás megszervezése lenne. Célszerűnek tartaná még egy olyan rendezvénygyűjtő kiadását is, mely a hadtörténelem oktatására vonatkozó párt-határozatokat és kormányintézkedéseket tartalmazná kiegészítve az ajánlható könyvek bibliográfiai összeállításával.

A szemléltető oktatást elsőrendű fontosságúnak tartja. Ezért helyesli a Rjazan-i intézet gyakorlatát, ahol az előadótanárok „Az orosz fegyverek dicsőségének krónikája” címen egy sorozat diapozitív filmet állítottak elő s tartalma teljesen megfelel a katonai intézetek hadtörténelmi anyagának. Az órákon az előadásokat ezekkel a filmekkel kísérik, ami nemcsak élénkebbé teszi az előadást, hanem — főként a vizuális képzettípusú hallgatók számára — könnyebbé teszi az anyag appercipiálását is.

Érdekes javaslatot tesz cikkíró a hallgatók önképzésének és az osztályokban és csoportokban folyó tanulási és ismétlési idők helyes

felhasználásának megszervezésére is. Szerinte az az eddigi rendszer, mely csak abból áll, hogy a tanárok összegyűjtik a hallgatókat és rávezetik őket az előadandó főbb témákra, azaz kitanítják őket, mit kell felelni erre vagy arra a kérdésre, nem segíti elő a hallgatóknak az előadandó anyagba való belemélyülési lehetőséget. Ezért szükségesnek tartja minden egyes katonai intézetben egy különlegesen felszerelt helyiség „kabinet” berendezését, ahol az egész szemléltető anyag, a legértékesebb tanszékanyagok, vázlatok, diagrammok össze vannak gyűjtve s amelyben a hallgatók önállóan készülhetnek az osztály- és csoportfoglalkozásokhoz s ahol az előadótanár meghatározott időben tanácsot, útbaigazítással látná el őket.

A cikkből levonható tanulság: nálunk is szükség van intenzív hadtörténelmi oktatásra, melynek gerincét a magyar hadművészet fejlődése képezné, szükség van szakképzett hadtörténelmi tanárookra, helyesen összeválogatott szakkönyvtárra és jó tankönyvekre vagy segédletekre, mert demokratikus tisztképzésünk a magyar katonaseregnek ébrentartására, a szabadság és függetlenség eszméjéhez való ragaszkodás hirdetésére alkalmasabb tantárgyat nem találhat — mint a magyar hadtörténelmet.

Dr. Erdélyi Gyula

A katonai bajtársiasság

(A. Pavlov cikkének ismertetése. Megjelent az Orosz Katonai Szemle 1946. évi 22. számában.)

A katonai bajtársiasság gondolata az orosz hadsereg életében is történelmi múltat tekint vissza. Az a közismert tény, — hogy a bajtársiasság a hadsereg ütőképességét növeli, — régi gondolat még azokban a hadseregekben is, amelyek egy uralkodó osztály kizárólagos politikai célját szolgálták. A vezetés ennek az érzésnek a kifejlesztésére tudatosan ügyelt. Természetesen ezekben a hadseregekben a bajtársiasság érzését csak olyan mértékben lehetett megteremteni, amilyen mértékben a közösségi érzés az egyébként osztályokra tagolt társadalomban megvalósítható volt. Köztudomású, hogy a nagyobb birodalmak hadseregeiben az igazi bajtársiasság kifejlődését minden időben megnehezítette az is, hogy a legénység különböző nemzetiségekből, s különböző egyéni sajátosságokkal rendelkező vidékekről tevődött össze. Ezeknek az osztályellentéteknek és nemzetiségi ellentéteknek a felszámolása természetesen csak egy teljesen demokratikus hadseregben, néphadseregben valósítható meg, ahol a hadsereg minden egyes tagját, a legmagasabb parancsnoktól a legalacsonyabb beosztottig az érdekközösségnek és az érzelmi szálaknak tartós kapcsolata fűz egybe. Könnyen valósítható meg ez természetesen olyan államban, ahol a civil lakosság és a katonaság között nincs az a hatalmas válaszfal, amely a feudális társadalmat annyira jellemzi. Ha a közösségi szellem már a civil lakosság körében kialakult, ha nincsenek választófalak, természetes, könnyebben alakul ki a bajtársiasság, és könnyebben